

*Ю. П. Ільїна,
старший викладач кафедри
цивільного та господарського права і процесу
Інституту національного та міжнародного права,
Міжнародний гуманітарний університет*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НОТАРІУСА В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ СНД

Для того, щоб визначити правовий статус нотаріуса в країнах СНД, доцільним є дослідження наукових праць деяких вчених та нормативно-правових актів окремих країн, а саме: Російської Федерації, Республік Білорусь, Молдови, Узбекистану, Азербайджану та Казахстану.

Зазначеному питанню приділено обмаль уваги з боку правників пострадянського простору і підтвердженням цього є вичерпана кількість наукових праць таких вчених як: В. В. Баранкової, М. В. Бондарєвої, В. В. Комарова, І. В. Москаленка, Л. О. Стешенка, Є. Скрипільєва, І. Г. Черемниха, Т. М. Шамби та В. В. Яркова.

Російські правники відносять нотаріусів Російської Федерації до посадових осіб, уповноважених державою на вчинення нотаріальних дій від імені держави. Характерною є думка професора Є. Скрипільєва, який вважає, що: «Нотариус есть должностное лицо, уполномоченное государством или, что одно и то же, законом, совершать и свидетельствовать юридические акты, придавая последним значение актов публичных. Нотариальные услуги, или нотариальные действия, чрезвычайно разнообразны и многочисленны. Если попытаться обобщить их, то увидим, что суть нотариата состоит в государственном признании всякого рода сделок, заключаемых участниками гражданского оборота в подтверждение их прав» [1, с. 38].

Законодавство РФ про нотаріат дещо відрізняється від українського, але й у нас багато прибічників російської моделі організації нотаріату, однак вони теж висловлюють суперечливі думки щодо належності нотаріуса до посадових осіб. Наприклад, В. В. Комаров вважає, що у своїй діяльності нотаріуси реалізують основні завдання нотаріату та належать до органів, що виконують нотаріальні функції. Також вчений зазначає, що нотаріуси є посадовими особами: «Свої повноваження нотаріус реалізує від імені держави, що відбивається в його статусі як посадової особи незалежно від форми організації діяльності» [2, с. 4, 57].

У Росії на сьогодні чинним є змішаний варіант організації нотаріальної діяльності відповідно до Основ законодавства Російської Федерації «Про нотаріат» від 9 лютого 1993 року [3].

Наявність публічного початку в правовій природі російського нотаріату зазначається таким вченими як – Л. О. Стешенком та Т. М. Шамбою й зв'язується з тим, що засвідчені нотаріусами факти й документи здобувають офіційний підтверджений державою владний характер [4, с. 2].

Дане твердження фактично вірне, але слід, все ж таки, звернути особливу увагу на те, що воно звужує розуміння публічності в діяльності нотаріату, не беручи до уваги інші важливі елементи публічної складової статусу нотаріуса.

Крім того, треба погодитись із думкою І. В. Москаленка, який вважає, що не слід пов'язувати публічний початок в діяльності нотаріату лише з офіційним ха-

рактором документів, засвідчених нотаріусом, щоб не переносити акцент у розгляді публічного змісту діяльності нотаріату із причини на наслідок: офіційний характер документа є лише результатом того, що вся діяльність нотаріуса є публічною [5, с. 20].

Як зазначає Г. Г. Черемних, характерним є також, те що питання про поділ нотаріату на державний та приватний в спеціальній літературі належить до дискусійних [6, с. 13], що є, очевидно, відображенням нормативних та правозастосовчих реалій.

Далі розглянемо врегулювання питання щодо визначення правового статусу нотаріуса в Республіці Білорусь. Так, відповідно до Закону Республіки Білорусь «Про нотаріат та нотаріальну діяльність» від 18 липня 2004 року [7] приватні нотаріуси володіють рівними з державними нотаріусами правами, несуть ті ж обов'язки, що і державні нотаріуси при вчиненні професійної діяльності.

Інший різновид нормативного оформлення поділу нотаріату на державний та приватний одержав найбільшого поширення, він багато в чому схожий з попереднім і застосовується в законодавствах Молдови та Узбекистану: врегулюванню правових засад діяльності приватного нотаріату присвячені окремі розділи Закону Республіки Молдова «Про нотаріат» від 8 листопада 2002 року [8] та Закону Республіки Узбекистан «Про нотаріат» від 26 грудня 1996 року [9].

Наприклад, в Республіці Казахстан до травня 2006 року був чинний Закон Республіки Казахстан «Про нотаріат» від 14 липня 1997 року [10], згідно з яким, нотаріат визнавався позадержавним утворенням, що здійснює підприємницьку діяльність з метою захисту інтересів різних суб'єктів права, і був показовим прикладом присвоєння нотаріату нетрадиційних йому функцій, зокрема, одержання прибутку. Подібне правове регулювання призвело в Казахстані до масового відтоку державних нотаріусів до приватного нотаріату із зменшенням кількості державних нотаріусів за вісім років до 16 осіб при їх загальній кількості 1341 нотаріусів.

Але, зовсім інша ситуація існує в Азербайджані, оскільки Закон Азербайджанської Республіки «Про нотаріат» від 14 липня 1997 року [11] не визначає окремі положення щодо обсягу повноважень приватних нотаріусів, а мова ведеться виключно про нотаріусів державних, що, видається, свідчить про штучне звуження компетенції приватних нотаріусів.

Так, в деяких країнах, як підкреслює В. В. Ярков, зокрема в Білорусі та Азербайджані, засіб законодавчого врегулювання приватної нотаріальної діяльності – а саме, визначеність правового статусу, процедури допуску до професії, компетенції приватних нотаріусів на законодавчому рівні – дозволяє вести мову про вторинність та малозначущість приватного сектора нотаріату стосовно державного нотаріату [12, с. 41].

Загальною тенденцією у розвитку пострадянських нотаріатів за твердженням М. В. Бондаревої, можна вважати також розширення сфери впливу «латинської школи» на окремі національні нотаріати, що знаходить відображення у сприйнятті останніми деяких з наступних принципів: здійснення нотаріусами діяльності від імені держави, але без наділення статусом державного службовця; квотування чисельності нотаріусів; об'єднання їх у централізовані організації (нотаріальні палати); повна матеріальна відповідальність нотаріуса за завдану шкоду; страхування нотаріусом професійних ризиків; формалізація норм професійної етики нотаріусів тощо [13, с. 144].

Дослідивши наукові праці видатних правників і законодавство про нотаріат в окремих країнах СНД можна зробити наступні висновки щодо визначення правового статусу нотаріуса, а саме:

– в Російській Федерації є розподіл на державних та приватних нотаріусів, там нотаріусом є посадова особа, уповноважена державою на вчинення нотаріальних дій від імені держави, але чітке визначення правового статусу нотаріуса державного чи приватного законодавчо не врегульовано;

– в Республіках Білорусь, Молдові та Азербайджані нотаріат представляє собою систему державних органів та посадових осіб, де є розподіл на державних та приватних нотаріусів, але, як стає зрозумілим, що державний нотаріат в цих країнах входить до складу державних органів, а приватнопрактикуючі нотаріуси визнаються посадовими особами та при цьому наділяються певними державно-владними повноваженнями;

– в Республіці Узбекистан нотаріуси поділяються на державних та приватних, але приватні нотаріуси мають права та обов'язки як юридичні особи та чіткого врегулюванні в цій країні правового статусу нотаріуса на сьогодні не має;

– в Республіці Казахстан не має чіткого законодавчого розподілу на державних та приватних нотаріусів, але приватні нотаріуси в цій країні мають більш захищені права, ніж державні.

Враховуючи вищенаведене можна сказати, що законодавство про нотаріат на території окремих країн СНД не є на сьогоднішній час досконалим та потребує подальшого нормативного врегулювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скрипилев Е. Слово «нотариус» – латинского происхождения / Е. Скрипилев // Российская юстиция, 2003 – № 5. – С. 36–42.
2. Комаров В. В. Нотариат в Україні : підручник [для студ. юр. спец. вищ. навч. закл.] / В. В. Комаров. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 320 с.
3. Основы законодательства Российской Федерации о нотариате : Закон Российской Федерации от 11.02.1993 г. – № 4462-1 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Інформаційно-правового видання Legis. – Режим доступу: <http://www.legis.ru/misc/doc/3540/>.
4. Стешенко Л. А., Шамба Т. М. Нотариат в Российской Федерации : учебник [для высш. уч. зав.] / Л. А. Стешенко, Т. М. Шамба. – М. : Норма, 2001. – 416 с.
5. Москаленко И. В. Особенности правового статуса российского нотариата / И. В. Москаленко // Современное право, 2006. – № 1. – С. 19–21.
6. Черемных Г. Г. В России должен быть единый нотариат, подконтрольный государству / Г. Г. Черемных // Юридический мир. – 1998. – № 1. – С. 13.
7. О нотариате и нотариальной деятельности : Закон Республики Беларусь от 18 июля 2004 г. № 305-3 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Законодавство Республіки Білорусь. – Режим доступу: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/zakon/text73/index.htm>.
8. Про нотаріат : Закон Республіки Молдова від 08.11.2002 р. – № 1453-XV [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Законодавство Республіки Молдова. – Режим доступу: <http://www.law-moldova.com/laws/rus/notariate04-ru.txt>.
9. Про нотаріат : Закон Республіки Узбекистан від 26.12.1996 р. – № 343-І. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Законодавство про ЗМІ країн Центральної Азії. – Режим доступу: <http://medialaw.asia/document/-2010>.
10. Про нотаріат : Закон Республіки Казахстан від 14.07.1997 р. – № 155-І. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Законодавство Республіки Казахстан. – Режим доступу: <http://www.pavlodar.com/zakon/index.html?dok=00048&oraz=00&noraz=0>.
11. Про нотаріат : Закон Республіки Азербайджан від 17.07.1997 р. – № 155-І. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Правова база Республіки Азербайджан. – Режим доступу: http://www.old.eurasia-media.ru/law/az_o_gosyaz.shtml.

12. Ярков В. В. Нотариат в правовой системе России. Концептуальные материалы по нотариальной реформе в Российской Федерации. / Владимир Владимирович Ярков – СПб. : Питер, 1997. – 128 с.

13. Бондарева М. Особливості організації нотаріату в країнах-учасниках СНД / М. Бондарева // Право України. – 2006. – № 9. – С. 143–146.

О. О. Квасніцька,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Інституту національного та міжнародного права,
Міжнародний гуманітарний університет

РЕГУЛЯТИВНИЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ МІЖНАРОДНОЇ БУДІВЕЛЬНОЇ СИСТЕМИ

До предметної складової міжнародної економічної системи, поряд з міжнародними торгівельними, фінансовими, інвестиційними відносинами, слід віднести й будівельні відносини міжнародного характеру.

Під міжнародними будівельними відносинами у широкому розумінні слід розглядати господарські зв'язки, які виникають не лише між суб'єктами господарювання – резидентами та нерезидентами, але й відносини що виникають між державами (наприклад договір про співробітництво у будівництві атомної електричної станції, нафтопроводу і т. д.). Такі економічні зв'язки, у залежності від учасників міжнародних будівельних відносин, носять приватноправовий або публічноправовий характер, яким поряд з регулятивним компонентом властиві методи двостороннього, універсального регулювання та транснаціональне регулювання (функціональний компонент).

Міжнародна будівельна система є частиною міжнародної економічної системи, що забезпечує міжнародний правопорядок у сфері будівництва та яка нерозривно пов'язана з міжнародною торгівельною, інвестиційною та фінансовою системами.

На сьогодні наукових пошуків потребують будівельні відносини міжнародного характеру з позиції територіально-просторового зрізу інтеграції. Адже виправданним є усвідомлення, що об'єднувальні процеси відбуваються й у такому вагомому секторі економіки як будівництво. Поряд з цим, враховуючи що глобалізація й інтеграція все більш проявляються в економічних відносинах, у національному та міжнародному праві, питання уніфікації та гармонізації внутрішнього законодавства у сфері будівництва набуває своєї актуальності. Враховуючи це, отримують нового бачення такі категорії (як-то будівельне право, об'єкт будівництва, забудовник, і т. д.), що дає підстави для формування нових ідей правового регулювання сфери будівництва, переосмислення договірної дисципліни та інше.

Дослідження теоретичних та практичних аспектів міжнародних будівельних відносин не знайшло свого відображення у науковій літературі. Між тим, міжнародне право поступово проникає у національне право, нові норми інкорпорується у внутрішнє право, всі галузі міжнародного права взаємодіють з галузями як приватного, так і публічного внутрішнього права, що призводить до становлення глобальної правової системи. Така взаємодія внутрішнього права держави та міжнародного права дозволяє зробити висновок про формування концепції глобального права, що опосередковано впливає й на відносини у сфері будівництва.